

55
60
100
50
10

Η ΜΕΛΙΣΣΑ

245

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Δ. κατὰ ΑΠΡΙΛΙΟΝ.

Περὶ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαι-
δεύσεως τῆς νηπιακῆς ἡλικίας
τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν.

Ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ ἐκπαίδευσις κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν πρέπει νὰ ᾖναι ἡ σπουδαιότερα μέριμνα οὐ μόνον πάσης πατρικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ πάσης κοινωνίας ἢ καὶ πάσης οικογενείας· διότι ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας φύονται πᾶσαι αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις. Ἐντεῦθεν λοιπὸν πρέπει ν' ἀρχῆται καὶ ἡ σπουδαιότερα μέριμνα, ὥστε τὰς μὲν ἀγαθὰς διαθέσεις νὰ προάγῃ τις αἰείποτε ἐπὶ τὰ κρείττω, τὰς δὲ πονηρὰς νὰ ἐκριζώσῃ εἰ δυνατόν καθ' ὀλοκληρίαν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μετριάξῃ ἢ νὰ συγκερνᾷ. Βραδύτερον δὲ, καὶ συνήθως μετὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας, τὰς μὲν ἀγαθὰς διαθέσεις, ριζωθεῖσας ἤδη, δύναται τις διὰ σοφῶν νόμων, καὶ ἰδίως, παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς, διὰ τῆς διεγέρσεως τῆς φιλοτιμίας, νὰ καλλιεργήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν· τὰς κακὰς ὅμως εἶναι δύσκολον, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ πάντῃ ἀδύνατον, νὰ ἐκριζώσῃ τις καθ' ὀλοκληρίαν, μετὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας, διὰ παντὸς οἴου δὴ ποτε γόμου καὶ διὰ πίσεως ποινῆς· διότι μετὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἡ ἕξις μεταβάλλεται εἰς φύσιν, ἀγῶσιν δὲ πονηρὰν μεταβαλλεῖν οὐ ράδιον· κατὰ τὰ κοινὸν λόγιον.

(ΜΕΛΙΣΣΑ ΑΘΗΝΩΝ Τόμος Α΄.)

Τὴν φροντίδα δὲ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεώς του ὁ μὲν Ἑλληνικὸς λαὸς πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐλάμβανεν αὐτὸς οἴκοθεν, ὡσπερ οἴκοθεν φροντίζουσι καὶ σήμερον ἔτι περὶ αὐτῆς οἱ τε μὴ ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι οἰκοῦντες Ἕλληνας, καὶ σύμπαντες οἱ λοιποὶ Ἀνατολικοὶ λαοί. Μετὰ δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος τὴν φροντίδα ταύτην ἀνέλαβεν ἡ Κυβέρνησις. Καὶ κατὰ πόσον μὲν ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον τοῦτο αἱ ἄχρι τοῦδε Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι οὔτε ἔργον ἡμῶν οὔτε τοῦ παρόντος χρόνου ἴδιον νὰ ἐξετάσωμεν. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Πρωτεύουσας τοῦ Κράτους εὐρίσκει τις χωρία, εἰς τὰ ὅποια ἢ οὐδεὶς δύναται ν' ἀναγνώσῃ καὶ ὑπογράψῃ, ἢ ὀλίγιστοι. Βέβαιον ἐπίσης εἶναι ὅτι εἰς πολλὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς οὐδ' ἐννοοῦσι καὶ τὴν καθομιλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Βέβαιον ὡσαύτως εἶναι, καὶ δυστυχῶς ὑπῆρξαμεν μάρτυρες αὐτήκοοι τούτου, ὅτι παρουσιάζονται καὶ ἱερεῖς ὡς μάρτυρες εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ οὐχὶ μόνον παντελῆ ἄγνοιαν γραμμάτων ὁμολογοῦσιν, ἀλλ' ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ διερμηνέως. Τί δὲ νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς ἠθικῆς; ὑπῆρχεν ἄρα γε πρὸ τοῦ ἀγῶνος τοσαύτη ὀλιγωρία πρὸς τὴν θρησκείαν, καὶ τοσαύτη ἑλλειψίς σεβασμοῦ πρὸς τὰ γηρατεία καὶ τὴν ἀρετὴν;

Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι ἀγνοοῦμεν, ἂν κατὰ τὴν ἠθικὴν τοῦλάχισον ἢ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἦτο καλλιτέρα ἢ χειροτέρα πρὸ τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἀγῶνος, εἰς τὰς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ὅμως εὐρισκομένας ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ σήμερον ἔτι ἢ κατάστασις τῆς ἠθικῆς τῶν κατωτάτων τάξεων τοῦ λαοῦ εἶναι φρονοῦμεν κατὰ τι καλλιτέρα, καὶ ἂν οὐχὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον, τοῦλάχιστον ὅμως διότι ἐκεῖ οἱ λαοὶ διεφθάρησαν ὀλιγώτερον ἡμῶν, ἐκ τῶν κακῶν ἔξεων καὶ κακῶν παραδειγμάτων, τὰ ὅποια μετεφυτεύσαμεν τινες ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον ἢ λίαν σπάνιον νὰ μὴ εὕρισκέ τις πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν ἐκάστη ἑλληνικῇ κοινότητι, ὅσον σμικρὰ καὶ ἂν ἦτο αὕτη, καὶ ἐν ὀνομαζόμενον σχολεῖον τοῦ χωριοῦ, εἰς τὸ ὅποιον τὰ τῆς κοινότητος τέκνα ἐδιδάσκοντο τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἱερέως τινός, ἐφημερίου τῆς κοινότητος. Περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰς πολλὰς τοιαύτας κοινότητας ἢ χωρία εὕρισκέ τις τότε, εὐρίσκει ἔτι καὶ σήμερον καὶ καλῶς κατηρτισμένα ἑλλ. σχολεῖα, ἐν οἷς διδάσκονται καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον καλῶς, οὐ μόνον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ εὐρωπαϊκὴ τις παιδεία. Ἐν τινι ἐπαρχίᾳ

τῆς Ἠπειροῦ, τὸ λεγόμενον Ζαγόρι, τεσσαράκοντα χωρία ἔχον, ὑπῆρχον τότε ὑπάρχουσι καὶ σήμερον, οὐ μόνον τεσσαράκοντα καλῶς κατηρτισμένα ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ τινὰ εἴκοσιν ἴσως ἢ εἴκοσι καὶ πέντε ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἴσως καλλίτερα τινῶν τῶν ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι, καὶ τινὰ παρθεναγωγεῖα· εἰς δὲ τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν πατρίδα, τὸ τρεῖς ὥρας ἀπέχον τῶν Ἰωαννίνων χωρίον, τὸ λεγόμενον Γραμμένον, ἐν ᾧ ἐγεννήθησαν οἱ Ζωσιμάδαι καὶ ὁ Καπλάνης, ἐπὶ τῆς παιδικῆς ἡμῶν ἡλικίας ὑπῆρχον δύο σχολεῖα· ἐν διὰ τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, καὶ ἐν ἑτερον διὰ τὰ ἑλληνικά.

Περὶ δὲ τῆς ἠθικῆς τοῦ λαοῦ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ καλὴ πίστις τότε παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς λαοῖς ἦτο παραδειγματικὴ καὶ μοναδικὴ ἴσως εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν. Ὁ ἔμπορος νὰ πωλῆ μόνον ἐφρόντιζε τότε καὶ ἐνόητε ἐπὶ πιστώσει εἰς ἄλλον ἔμπορον, ἢ εἰς τὸν καταναλωτὴν, καὶ οὔτε ἐφρατᾶζετό ποτε, οὔτε ὅτι ὁ πρῶτος ἤθελε κηρυχθῆ χρεωκόπος, οὔτε ὅτι ὁ δεύτερος ἤθελεν ἀρνηθῆ ποτε τὸ χρέος του. Τὰ δὲ συμβόλαια καὶ αἱ ἀποδείξεις παραλαβῆς καὶ πληρωμῆς ἦσαν ἄγνωστα τότε· ἄγνωστα εἶναι καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Μόνον ὁ λόγος τῆς τιμῆς τοῦ συναλαττομένου ἐθεωρεῖτο πρὸ τοῦ ἀγῶνος ὡς ὁ ἱερώτερος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρέωσεως δεσμός. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς πλειοτέρας φροντίδος περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ πρὸ μὲν τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἀγῶνος καὶ ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι, ἤδη δὲ καὶ καθ' ἀπάσας τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑλληνικὰς κοινότητας, ἡ διαφορὰ, λέγομεν, αὕτη προέρχεται διότι πρὸ μὲν τοῦ ἀγῶνος, ἐκάστη κοινότης ἔπρεπε νὰ φροντίζη ἀφ' ἐαυτῆς· μετὰ δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος τὴν φροντίδα τῆς ἠθικοποιήσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ ἀνεδέχθη τρόπον τινὰ ἡ Κυβέρνησις. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι πανταχοῦ τοῦ κόσμου αἱ Κυβερνήσεις, περισπώμεναι ὑπ' ἄλλων σπουδαιωτέρων φροντίδων, ἢ δὲν ἔχουσι καιρὸν νὰ φροντίσωσιν ἰδιαζόντως καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, ἢ καὶ δὲν ἀρέσκονται ν' ἀσχολῶνται καὶ εἰς τοῦτο. Αἱ δὲ ἄχρι τοῦδε Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις δὲν εἶχον ἴσως καὶ τὴν πρὸς τοῦτο διάθεσιν, ἢ ἂν εἶχον καὶ ταύτην, ἐστεροῦντο ὅμως ἂν οὐχὶ τῶν μέσων, ἀλλὰ τοῦλάχιστον τῶν ἀναγκαίων γνώσεων, ἵνα ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ· διότι ὅσον λαμπρὸν εἶναι τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, ὅσον πληθὺν καθηγητῶν καὶ ἂν ἔχη τοῦτο, ὅσον πλεονάζοντα ἀριθμὸν γυμνασίων, ἑλληνικῶν καὶ ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων καὶ παρθεναγωγ-

γείων και ἂν ἔχωμεν, οὐχ ἦττον ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ λαὸς παρ' ἡμῖν δυστυχῶς εἶναι πάντῃ ἀπαίδευτος καὶ λίαν ἡμελημένος, ἐνιαχοῦ μάλιστα καὶ διεσθάρη.

Καὶ δὲν κατακρίνομεν μὲν τοὺς συστήσαντας τοσαῦτα γυμνάσια, τοσαῦτα ἑλληνικὰ καὶ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα καὶ τοσαῦτα παρθεναγωγεῖα εἰς τὸ Κράτος, τούναντίον μάλιστα καὶ τοὺς ὑπερεπαινοῦμεν, διότι ἀπ' αὐτῶν προσδοκᾶται ἡ δόξα τῆς πατρίδος. Πρὶν ὅμως φροντίσει τις ν' ἀποκτήσῃ δόξαν, φρονοῦμεν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ φροντίσῃ ἵνα ἐξασφαλίσῃ ταύτην. Οὐδενὸς δὲ ἔθνους ἡ δόξα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλῆς, ἂν μὴ στηρίζηται εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Ὀλίγιστα ἔθνη ἔκαμαν τοσαύτας κατακτήσεις, ὅσας ἔκαμαν ἄλλοτε αἱ ὑπὸ τὸν Ταμερλάνον καὶ Γεντσιοσχάνον ὄρδαί, αἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας καταπλημμυρίσασαι σύμπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Μόνον ὅμως τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ ἐκ τῶν πολέμων καὶ κατακτῆσεων δόξα ἐμεινεν ἀθάνατος· διότι μόνον οὗτοι ἐπεχείρησαν τὰς πολεμικὰς καὶ κατακτητικὰς ἐργασίας τῶν μὲ ἔθνος εὐπαίδευτον καὶ πεπολιτισμένον τότε. Ὅθεν φρονοῦμεν, ὅτι καὶ διπλάσια τούτων ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα ἂν συστηθῶσιν ἐν Ἑλλάδι, ὃ λαὸς οὐχ ἦττον θὰ μείνῃ ἀπαίδευτος καὶ ἄνευ ἀνατροφῆς, διότι εἰς ταῦτα προσέρχονται μόνον αἱ ἀνώτεραι τάξεις τοῦ λαοῦ, αἱ ἀποτελοῦσαι μάλισ τὸ πολλοστημόριον τοῦ ἔθνους· αἱ δὲ κατώτεραι τάξεις, αἱ ἀποτελοῦσαι τὰ ἐννέα ἴσως δεκατημόρια τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, θὰ μείνωσιν οἷαι εἶναι καὶ σήμερον, ἀπαίδευτοι· καὶ μὲ λαὸν ἀπαίδευτον δὲν δύναται τις ν' ἀπολαύσῃ ἀσφαλῆ δόξαν.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους λεληθότως πως ἅπασαι αἱ Κυβερνήσεις ἀνέλαβον εἰδὸς τι κηδεμονίας ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον ἅπασαι ἀνεξαρτήτως ἐθεώρησαν ὡς ἀνίκανον νὰ διοικήσῃ, οὔτε κἀν ὅσα καὶ ἐπὶ Τουρκίας ἐδιοικούσεν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπεμβάσεως τῆς ἐξουσίας. Ἐπὶ μὲν τῆς Τουρκοκρατείας ἡ ἐξουσία οὐδέποτε ἐπέμβαiven εἰς τὰ τῆς κοινότητος, ἀλλ' ἄφινεν αὐτὴν ἐλευθέρην νὰ ἐκλέξῃ καὶ τοὺς ἀγροφύλακας τῆς, καὶ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας τῆς, καὶ τὸν βουκόλον τῆς καὶ τὸν πρεσβυτά τῆς ἢ γχοταίμπασήν τῆς καὶ τὸν διδάσκαλον τῶν τέκνων τῆς. Αἱ δὲ ἄχρι τοῦδε Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις ἀναλαβοῦσαι τὴν κηδεμονίαν τοῦ λαοῦ, ἐπενέβαινον εἰς ἅπαντα· τὸν δήμαρχον, π.χ. ἐξέλεγε μὲν ὁ λαὸς,

ἀλλὰ τῇ ὑποδείξει τῆς ἐξουσίας, ἥτις μάλιστα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικυρῆ ἓνα ἐκ τῶν τριῶν ἐκλεγομένων ὑποψηφίων. Ὁ δὲ δήμαρχος, τουτέστι τὸ ὄργανον τῆς ἐξουσίας μᾶλλον ἢ ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ λαοῦ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ καὶ τοὺς ἀγροφύλακας, καὶ τοὺς βουκόλους, καὶ τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ἐκκλησιῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὸν διδάσκαλον, τὸν ὅποιον μάλιστα διώριζε καὶ διορίζει ἄχρι τοῦδε ἀπ' εὐθείας ἡ Κυβέρνησις.

Καὶ κατὰ πόσον μὲν τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ὠφέλιμον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ἢ τὸν διορισμὸν τῶν ἄλλων ὑπηρετῶν τῆς κοινότητος, δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ἀρμόδιοι νὰ κρίνωμεν· ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ὅμως ἢ τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων ἀπεδείχθη λίαν ἀκατάλληλον· διότι συχνάκις διδάσκαλος, εὐδοκίμων καὶ ἀρέσκων εἰς τὴν κοινότητα, παύεται ἢ μετατίθεται, τῇ αἰτήσει ἑνὸς δημάρχου, ἑνὸς βουλευτοῦ ἢ ἑνὸς ἄλλου ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας· καὶ ἄλλος, δυσαρεστῶν πᾶσαν τὴν κοινότητα, ὑποστηρίζεται καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐπιβάλλεται καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτῆς, τῇ προστασίᾳ ἑνὸς ἰσχυροῦ· τοῦτο νομίζομεν εἶναι ἐν τῶν κυριωτέρων αἰτίων, ἕνεκα τῶν ὁποίων σμικρὸν προώδευσεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Τὸ μόνον πρᾶγμα, ὅπερ ὀφείλει πᾶσα Κυβέρνησις οὐχὶ νὰ ἐπιβάλλῃ, ἀλλὰ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς λαοὺς πρὸς ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ ἐκπαίδευσίν των, πλὴν τοῦ παραδείγματος τῆς ἠθικῆς τῆς, εἶναι ἡ εὐκολία τοῦ νὰ προσπορίζωνται οὗτοι οἰκοθεν τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαιοῦντα μέσα. ἔχει ἀνάγκη π. χ. κοινότης τις πόρων πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνατροφὴν τῆς; ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ τῆς ὑποδεικνύῃ πῶς δύναται νὰ εὔρη πόρους· ἔχει ἀνάγκη διδασκάλου; ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἔχῃ πολλοὺς τοιοῦτους ἐτοίμους καὶ καλῶς μμορφωμένους, ἵνα παρέχῃ ἐκἄστοτε εἰς τοὺς αἰτούντας.

Καὶ πόρους μὲν πρὸς τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχῃ ἢ νὰ μὴ εὔρη ἀφ' ἑαυτῆς ἐκάστη κοινότης, ὅταν ἀφειῆ κατὰ τοῦτο πάντῃ ἐλευθερά καὶ ὀδηγηθῆ μόνον καταλλήλως· γινώσκομεν δὲ ἐκ πείρας ὅτι ἅπασαι αἱ ἐνωριακαὶ ἐκκλησῖαι οὐ μόνον συντηροῦνται ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τῆς ἐκουσίου προσφορᾶς τῶν λαῶν, ἀλλὰ τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ πλουτοῦσι. Ὅ,τι δὲ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γίνεται οἰκοθεν καὶ αὐτομάτως διὰ τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν λαῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιτύχῃ, ἂν

ἐφαρμοσθῆ καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν μὀρφωσιν ἢ τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν αὐτῶν. Πρὸ τούτου ὁμοῦς ἀνάγκη πᾶσα εἶναι νὰ χειραφετηθῶσι καθ' ὀλοκληρίαν αἱ κοινότητες ἀπὸ τῆς κηδεμονίας τῆς Κυβερνήσεως. Ἀνάγκη πᾶσα ἐπίσης εἶναι νὰ συγχωνευθῶσιν ἢ τοῦλάχιστον νὰ συσχετισθῶσι σφικτὰ πρὸς ἀλλήλας ἢ πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν μεριμνα μετὰ τῆς πρὸς ἠθικὴν μὀρφωσιν. Καθὼς δὲ ἕκαστος χριστιανὸς, π. χ. θεωρεῖ καθῆκόν του νὰ νηστεύῃ τὰς τεσσαρακοστὰς, νὰ μεταλαμβάνῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ νὰ προσέρχεται τὰς κυριακάς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὕτω πρέπει νὰ θεωρῇ κατὰ μείζονα μάλιστα λόγον καθῆκόν του, καὶ τὸ νὰ μανθάνῃ νὰ γράφῃ, ν' ἀναγινώσκῃ καὶ ν' ἀριθμῇ, ἵνα πράττῃ τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα ἐν ἐπιγνώσει, καὶ οὐχὶ κατὰ μίμησιν, ὡς παπαγάλος. Καθὼς θεωρῇ καθῆκόν του ν' ἀνάπτῃ κηρίον εἰς τὰς ἐκκλησίας πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν γονέων του, οὕτω πρέπει νὰ θεωρῇ καθῆκόν του καὶ τὸ νὰ προσφέρῃ ἔλαιον ἢ σίτον ἢ κριθὴν ἢ ὄ,τι προαιρεῖται ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ πρὸς ἠθικὴν μὀρφωσιν τῶν τέκνων του. Καθὼς θεωρεῖ καθῆκόν του νὰ σχολάζῃ κατὰ τὰς ἑορτὰς πρὸς ἀνάμνησιν τῶν κατ' αὐτὰς μαρτυρησάντων, οὕτω πρέπει νὰ θεωρῇ καθῆκόν του καὶ τὸ νὰ μεριμνᾷ ἢ καὶ νὰ ἐργάζεται κατὰ τινὰς ἐκ τούτων πρὸς μὀρφωσιν τῶν μελλόντων ν' ἀγωνισθῶσιν ἢ καὶ νὰ μαρτυρήσωσιν ἴσως ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τούτου δοθέντος, πρέπει νὰ ἐξακριβωθῆ ἡ ἰδιοκτησία ἐκάστης κοινότητος. Καὶ πολλαὶ τοιαῦται κοινότητες ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἔχουσιν ἱκανὴν τοιαύτην ἰδιοκτησίαν· αἱ μὲν ἔχουσι π.χ. ἀγρούς, ἢ ἀμπελώνας ἢ ἐλαιῶνας ἢ καὶ οἰκῆματα ἢ μαγαζεῖα, ἢ ἀπλᾶ ἄλση, ἀνήκοντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐνωριακὴν ἐκκλησίαν, ἄλλαι ἔχουσι νομάς ἢ λειβάδια, ἀνήκοντα εἰς τὴν κοινότητα. Εἶναι δὲ σπάνια αἱ κοινότητες, αἱ οὐδεμίαν ἔχουσαι ἰδιοκτησίαν, διότι ἐκάστη κοινότης ἔχει τοῦλάχιστον ἓνα ναόν, τὸν ἐνωριακόν, καὶ περίξ αὐτοῦ περιοχὴν τινὰ ἢ ἄλσος. Τὴν περιοχὴν δὲ ταύτην ἢ τὸ ἄλσος ἐκάστη κοινότης ὀφείλει νὰ καταστήσῃ ὅσον ἔνεστι προσοδοφόρον· ἐὰν δὲ ἡ κοινότης στερῆται ἄλλης κοινῆς περιουσίας, τότε ἕκαστος πρέπει νὰ στερηθῆ μέρος τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν καλλιεργεῖ ὡς ἰδιοκτήτης ἢ ὡς ἀπλοῦς καλλιεργητής, ἵνα ἐκ τούτων ὄλων σχηματισθῇ κοινωτικὴ ἰδιοκτησία, ἱκανὴ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος· οὐδεμία δὲ ἀνάγκη εἶναι πλέον κατεπιείγουσα καὶ μεγαλύτερα τῆς πρὸς μὀρφωσιν τῆς ἠθικῆς καὶ ἐκπαίδευσιν τῆς κοινότητος.

Τούτου γενομένου, ἀνάγκη καὶ ἡ ἱερά σύνοδος ἢ καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκάστης ἐνωρίας νὰ προτρέψωσι τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν των λαοὺς νὰ καλλιερῶσι προθύμως κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας τὰ κτήματα τῆς κοινότητος. Ἡ δὲ συνήθεια αὕτη ὑπάρχει πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες καὶ σήμερον μάλιστα ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐπαρχίαις σεμνύονται, ὅταν καλλιερῶσι τὰ λεγόμενα παρασπόρια. Τοιαῦτα δὲ παρασπόρια δύναται νὰ καλλιερῆσῃ οὐκ ὀλίγα πρὸς ἴδιον αὐτῆς ὄφελος ἐκάστη κοινότης, ὅταν καταλλήλως καὶ δι' ἠθικῶν μέσων διερεθισθῇ ἢ φιλοτιμία τῆς· διότι συνήθως οἱ λαοὶ ἀργοῦσι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δαπανῶνται, μεθύσκοντες ἐπὶ δύο ἡμέρας κατὰ τὰ Θεοφάνεια· ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἐκάστην ἀποκρέω· ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, κατὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ τὴν Λαμπρὰν· καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν. Ἐάν τις συναθροίσῃ τὰς ἑορτασίμους ταύτας ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ λαὸς ναὶ μὲν σχολάζει, ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῆς σχολῆς ὄφελεῖται, τούναντίον μάλιστα καὶ βλάπτεται, δαπανώμενος ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, θέλει ἔχει δώδεκα κατ' ἔτος ἡμέρας καθαρᾶς ἀπωλείας τοῦ χρόνου, καὶ βλάβης τῆς περιουσίας. Ἐάν δὲ εἰς αὐτὰς προσθέσῃ τις καὶ πληθὺν ἄλλων ἐλαφρῶν ἑορτῶν, καθ' ἃς οἱ μὲν σχολάζουσιν ἐκ καθαρᾶς εὐσεβείας, ἄλλοι ἐκ προλήψεως, διότι, π.χ. κατὰ μίαν τῶν ἡμερῶν τούτων συνέπεσεν εἴτε νὰ ὤφελθῶσι τι, εἴτε νὰ σωθῶσι κινδύνου, καὶ ἄλλοι ἐκ δυσειδαιμονίας, ἐάν τις, λέγομεν, προσθέσῃ εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας καὶ πληθὺν ἄλλων ἐλαφρῶν λεγομένων ἑορτῶν, καθ' ἃς σχολάζει ὁ λαὸς, θέλει εὔρει, ὅτι πλην τῶν Κυριακῶν, αἵτινες πρέπει νὰ ἦναι αἱ μόναι σχολάσιμοι ἡμέραι, ὁ λαὸς σχολάζει ματαίως καὶ πρὸς βλάβην του καὶ ἐπὶ ἄλλας ἑξήκοντα τοῦλάχιστον κατ' ἔτος ἡμέρας. Καὶ ὑπομονή, ἐάν αἱ σχολαὶ αὗται ἐπέφερον μόνον τὴν ἀπώλειαν τοῦ χρόνου καὶ τὴν δαπάνην τοῦ ἀργυρίου εἰς οἰνοποσίας καὶ ἄλλας ἀθῶας διασκεδάσεις. Ἄλλ' ἐκ πείρας γινώσκομεν, εἰκοσαετίαν περίπου ὀλόκληρον χρηματίσαντες ἑνορκοὶ δικασταί, ὅτι τὰ πλεῖοτερα τῶν ἐγκλημάτων καὶ κακουργημάτων ἐσχεδιάσθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰς σχολασίμους ταύτας ἡμέρας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς ἀργίας προκαλουμένης ὑθυμίας ἢ μέθης, ἢ καὶ κραιπάλης· διότι καθ' ἡμᾶς μόνον ὁ εἰς μέθης ἢ ὁ ἐξ ἄλλης αἰτίας παράφρων πράττει κακόν τι ἐν τι Ἀνατολῇ, σπανιώτατοι δὲ κατ' εὐτυχίαν εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες πράττουσι τὸ κακόν μόνον διότι εἶναι κακόν, ἢ διότι ρέ-

πουσι πρὸς τὸ κακουργεῖν, καὶ οὐδέποτε σχεδὸν ἄνθρωπος ἐργαζόμενος ἀπεφάσισε νὰ βλάβῃ τὸν ἄλλον.

Ἐὰν λοιπὸν τὰς σχολαστίμους ταύτας καὶ πρὸς βλάβην μόνον τοῦ λαοῦ συντελούσας τριάκοντα κατ' ἔτος ἡμέρας μεταχειρισθῇ τις πρὸς ὠφελίαν αὐτοῦ, ἐπασχολῶν τὴν μὲν διάνοιάν του πρὸς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν διὰ καταλλήλου λογιδρίου, ἐπ' ἐκκλησίας ἐκφωνουμένου· τοὺς δὲ βραχιονάς του, πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τῆς κοινότητος, τότε οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἐκάστη κοινότης θὰ ἔχῃ τὰ ἱκανὰ πρὸς ἠθικοποίησιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τῆς· διότι ὅσον σμικρὰ καὶ ἂν ᾖναι μία κοινότης, θὰ ἔχῃ πάντοτε πεντήκοντα τοῦλάχιστον ἄτομα ἱκανὰ νὰ ἐργασθῶσι· τὰ δὲ πεντήκοντα ταῦτα ἄτομα, πολυπλασιαζόμενα πρὸς τριάκοντα ἡμέρας τοῦ ἔτους, φέρουσι χίλια πεντακόσια ἡμερομίσθια. Ὅσον δὲ εὐτελῆ ἀξίαν καὶ ἂν δώσῃ τις εἰς ἕκαστον ἡμερομίσθιον, πάντοτε θὰ προκύψωσιν ἐκ τούτων πόροι ἱκανοὶ πρὸς μόρφωσιν τῆς κοινότητος.

Πλὴν δὲ τούτων συνήθεια ἐπεκράτει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι νὰ προσφέρωσι τὰς ἀπαρχὰς τῶν προϊόντων τῶν θεῶν τινεῖ ἢ ἡγεμόνι· ἢ καλῆ αὕτη συνήθεια διατηρεῖται καὶ ἄχρι τῆς σήμερον παρὰ τοῖς λαοῖς, ἐν μέρει μόνον μεταβεβλημένη, ἕνεκα τοῦ θρησκευματος ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας· ἐν Ἡπείρῳ π. χ. οὐδεὶς σχεδὸν πίνει ἐκ τοῦ οἴνου του, πρὶν ἢ εὐλογῆσῃ αὐτὸν ὁ ἱερεὺς· ἐν ἄλλοις δὲ τισὶ τόποις οὐδεὶς τρώγει σταφυλὰς, πρὶν ἢ εὐλογῆσῃ ταύτας ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ ναῷ· καὶ ἀλλαχοῦ οὐδεὶς σπείρει, πρὶν ἢ εὐλογῆσῃ τὴν σποράν του ὁ ἱερεὺς. Ἀλλαχοῦ δὲ ἕκαστος νομίζει καθῆκόν του νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μέρος ἐκ πάντων τῶν προϊόντων του. Τὴν καλὴν ταύτην συνήθειαν οὐχὶ μόνον δὲν πρέπει νὰ παύσωμεν, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι καὶ νὰ συστηματοποιήσωμεν· ὁ ἱερεὺς εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εὐλογῇ τῷ ὄντι τὴν σποράν, πρὶν ἢ αὕτη πέσῃ εἰς τὴν γῆν· ἀλλ' ἵνα εὐδοκιμήσῃ, ἀνάγκη μέρος αὐτῆς νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τῆς κοινότητος· ὁ ἱερεὺς εἶναι ἀναγκαῖοτάτον νὰ εὐλογῇ τὸν οἶνον, πρὶν ἢ γεινῇ χρῆσις αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα γεινῇ καλὴ ἢ χρῆσις, ἀνάγκη νὰ καθιερωθῆται μέρος αὐτοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν καλλιεργούντων τὰς γαίας ἢ τῶν σκαπτόντων τὰς ἀμπέλους τῆς κοινότητος. Καὶ ὁ ποιμὴν ἐπίσης πρὶν ἢ ἐκκατασταθῆ εἰς τὰ ἐκρινὰ λειβάδιά του, ἵνα ἐγκαινιάσῃ καλὸς ταῦτα, ἀνάγκη μιᾶς μόνης ἡμέρας τοῦλάχιστον τὸ εἰσοδήμα ἢ δύο ἢ τριῶν προβάτων τὰ μαλλί νὰ καθιερώσῃ διὰ τὴν ἐκκαί-

δουσι καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων του. Καὶ ὁ ἔμπορος ἐπίσης, καὶ ὁ ναυτικός, καὶ ὁ βιομήχανος ἀνάγκη νὰ καθιερώσῃσι τὴν μιᾶς μόνης ἡμέρας κατ' ἔτος ὠρέλειαν ἐκ τῶν ἐπιχειρήσεων ἢ ἐργασιῶν των πρὸς τὴν μέλλουσαν εὐημερίαν τῶν τέκνων των.

Τὰς συνηθείας ταύτας δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ πλάσωμεν ἡμεῖς ἢ νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὸν λαόν, διότι ἅπασαι εἶναι καθιερωμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀρκεῖ μόνον οἱ φρονιμώτεροι νὰ τὰς συστηματοποιήσωμεν κατὰ τι καὶ ἐν ἐκάσῳ τόπῳ ἢ ἐν ἐκάστῃ κοινότητι κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἕξεις ἢ κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς περιστάσεις καὶ τότε εἴμεθα βεβαίωτοι ὅτι οὐχὶ μόνον ἀσπασταὶ θὰ γείνωσιν εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ θὰ κατασταθῶσι μίαν ἡμέραν καὶ ὡς καθήκοντα ἀναπόσπαστα ἀπὸ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς λατρείας αὐτοῦ· διότι πολὺ ἀμφιβάλλομεν ἂν πολλαὶ ἐκ τῶν σήμερον ἐν γρήττει συνηθειῶν τοῦ λαοῦ εἶναι καθιερωμένα διὰ νόμου γραπτοῦ, ἀλλ' ὅμως ὁ λαὸς μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἀνάπτει τὸν κηρὸν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μεθ' ὅσας ἐκτελεῖ καὶ ἄλλα οὐσιωδέστερα τῶ ὄντι θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Πολλοὶ μάλιστα θεωροῦσιν ὡς μεγαλειότερον καθήκον των ν' ἀνάψωσι τὸν κηρὸν, παρὰ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ προσευχηθῶσιν ἐν ἐπιγνώσει καὶ κατανύξει. Ὅθεν καθ' ἐκάστην βλέπομεν πολλοὺς μὲν πέμποντας κηρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὀλίγους δ' ἐξ αὐτῶν ἐννοοῦντας τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, καὶ ἔτι ὀλιγωτέρους δυναμένους ν' ἀποστηθίσωσιν αὐτὸ, ὡσπερ ἐμπρέπει εἰς ἕκαστον χριστιανόν.

Ἄλλως δὲ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν ἰδίως δὲν εἶναι δύσκολος, οὔτε ἡ συστηματοποίησις τῶν συνηθειῶν τούτων, διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἤδη συστηματοποιημένα. Ὁ γεωργὸς, π.χ. εἶναι ἤδη συνηθεισμένος νὰ δίδῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ ἁλώνι ἐν κοιλὸν σίτου ἢ κριθῆς εἰς τὸν ἱερέα, καὶ ποσότητά τινα τούτου εἰς τὸν βουκόλον ἢ τὸν ἀγροφύλακα τοῦ χωρίου· μετὰ πολλήν του δὲ εὐχαρίστησιν θὰ δώσῃ μέρος τούτων καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του. Κατὰ τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοιαύτας συνηθείας ἔχουσι καὶ δι' ἄλλας εὐτελεστέρας ἀνάγκας. Πολλοὶ γεωργοί, π. χ. συνειθίζουσι νὰ δίδωσι κατ' ἔτος εἰς τ' ἁλώνια ποσότητά τινα σίτου ἢ κριθῆς καὶ εἰς τὸν γύφτον, δηλαδὴ τὸν χαλκῆς ἢ διορθωτῆν τῶν σιδηρικῶν γεωργικῶν ἐργαλείων των, καίτοι πληροῦμενον διὰ τὴν ἐπισκευὴν τούτων. Πολλοὶ ἄλλοι δίδουσι κατ' ἔτος μέρος τῶν προϊόντων των καὶ εἰς αὐλητὰς ἢ

αοιδούς, τοὺς λεγομένους *βιολιταΐδας*, καὶ πολλοὶ ἄλλοι καὶ μάλιστα ποιμένες δίδωσι μέρος τῶν προϊόντων των καὶ εἰς εἶδος τι ραψωδῶν, οἵτινες κατὰ τὴν πρώτην Μαΐου περιφέρονται ἀπὸ ποιμνῆς εἰς ποιμνὴν καὶ τραγῶδοῦσι τὸν *Μάϊον*.

Ἄτοπον δὲ δὲν εἶναι πρὸς τοιοῦτον μάλιστα σκοπὸν νὰ κατασκευασθῶσι παρ' ἐκάστῳ ναῶ καὶ ἰδιαίτερα ἀποθῆκαι, ἐν αἷς νὰ συλλέγωνται τὰ κατὰ προαίρεσιν ἐκάστοτε προσφερόμενα ὡς ἀπαρχαί, εἴτε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ ἱερεῖς εὐλογοῦσι τοὺς οἴνους ἢ τὴν σποράν, εἴτε ἐπὶ πάσης οἴας δὴ ποτε ἄλλης ἐποχῆς ἢ περιστάσεως. Ἐὰν δὲ καθιερωθῇ διὰ νόμου ἢ διὰ συνθηθείας, ὥστε καὶ ἕκαστος νυμφευόμενος νὰ προσφέρῃ τοῦλάχιστον δραχμὰς πέντε εἰς τὸ ταμεῖον τῆς κοινότητος, καὶ δραχμὰς δύο ἐπὶ τῇ γεννήσει ἐκάστου τέκνου του, τότε εἴμεθα βεβαίωτατοι, ὅτι οὐχὶ μόνον ἀφθόνως θὰ ἐξαρκέσωσιν οἱ πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ πόροι, ἀλλὰ μέρος τούτων, τὸ περισσεῦον, θὰ χρησιμεύει καὶ πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τῆς κοινότητος, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν κατεπείγουσαν καὶ ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τῆς συγκοινωνίας διὰ δρόμων τοῦλάχιστον ἀμαξιτῶν. Ἀνάγκη πᾶσα ὅμως καὶ ἀνάγκη κατεπείγουσα πρῶτον μὲν νὰ χειραφετηθῶσιν αἱ κοινότητες· δεύτερον δὲ, νὰ συστηματοποιηθῶσιν αἱ συνήθειαι αὐταί, ἵνα σχηματισθῶσιν ὅσον ἕνεστι τάχιον κοινωτικαὶ περιουσίαι καὶ κοινωτικὰ ταμεῖα, πάντῃ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Αὕτη δὲ ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀσχοληθῇ μόνον πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων, ὄντων συνάμα καὶ ἱερέων ἢ ἐφημερίων τῆς κοινότητος. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ πραγματευθῶμεν ἀκολούθως δι' ἰδιαίτερας πραγματείας. Ἦδη δὲ ἐξακολουθοῦμεν τὰς σκέψεις μας περὶ ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ.

Προωρισμένον εἶναι ὑπὸ τῆς φύσεως βεβαίως, ὥστε ἅπαντα τὰ νεογνά λογικά τε καὶ ἄλογα νὰ εὐεκτῶσι καὶ ἀναπτύσσωνται, ὅταν εὐρίσκωνται πλησίον τῶν μητέρων των καὶ θηλάζωσι τὸ μητρικόν των γάλα μᾶλλον ἢ ἐπὶ πάσης ἄλλης περιπτώσεως, ἔστω καὶ τὰς ἀσυγκρίτως εὐνοϊκοτέρας· ὡς παράδειγμα τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας τούτου ἀναφέρομεν τοὺς ἐν Κύρῳ τῇ τεχνητῶς καὶ ἄνευ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος τρεφόμενους μόσχους, οἵτινες γίνονται μὲν παχύτατοι, ἴσως καὶ ἀπόζημιῶνουν πλειότερον τοὺς κτηνοτρόφους, ἀλλ' οὔτε κρέας νόστιμον ἔχουσιν ὥσπερ οἱ διὰ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος τρεφόμενοι μόσχοι, καὶ σπανίως εὐδοκίμοῦσιν, ἵνα συντελέσωσιν εἴτε πρὸς διατήρησιν τοῦ γένους των, εἴτε πρὸς παραγωγὴν γάλακτος.

αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς ἅπαντα τὰ λοιπὰ τεχνητῶς ἀνα-
 τρεφόμενα καὶ προώρως στερούμενα τῆς μητρικῆς περιποιήσεως
 ζῶα. Ὅθεν αἱ μητέρες, ὅσον δὴ ποτε πολυάσχολοι καὶ ἂν ᾖναι,
 οὐδέποτε πρέπει ν' ἀποχωρίζονται ἐπὶ πολλὰς ὥρας τῶν τέ-
 κνων τῶν, πρὶν ἢ ταῦτα ὑπερβῶσι τὸ δεῦτερον τῆς ἡλικίας τῶν
 ἔτος. Εἶναι δὲ μυριάκις προτιμότερον αἱ ἀσχολούμεναι εἰς ἀγρο-
 τικὰς ὑπηρεσίας νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν τὰ τέκνα τῶν καὶ νὰ
 ἐκθέτωσιν αὐτὰ οὕτω εἰς πάσας τὰς μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαι-
 ρας καὶ εἰς πάσας τὰς ἐκ τῆς μεταφορᾶς δυσχερείας, εἶναι λέ-
 γομεν μυριάκις προτιμότερον τοῦτο, παρὰ ἀπουσιάζουσαι νὰ
 ἐμπιστεύωνται τὰ τέκνα τῶν, ἔστω καὶ εἰς τοὺς πλησιεστέ-
 ρους αὐτῶν συγγενεῖς· διότι οὐδὲν ἴσως ἐν τῷ κόσμῳ δύναται
 ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἔμφυτον μητρικὴν στοργήν. Ἄς μὴ ἀμφι-
 βάλλωσι δὲ αἱ μητέρες, ὅτι τὰ πλείστα τῶν ἠθικῶν ἐλαττω-
 μάτων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν νοσημάτων ἀποκτῶσι τὰ τέ-
 κνα τῶν ἐκ τοιαύτης τινὸς ὀλιγορίας. Εἶναι δὲ ἀπίστευτος ἡ
 ὑπενέργεια τῆς μητρικῆς παρουσίας ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ
 ἠθικοῦ ἰδίως τῶν τέκνων. Διαρκούσης τῆς μακρᾶς φυλακίσεως
 ἡμῶν ἢ προσφιλεῖς ἡμῶν σύζυγος ἦτο πολλάκις ἠναγκασμένη ν'
 ἀπουσιάζῃ τῆς οἰκίας ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους εἴτε ἵνα ἐρχηται
 πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ παρηγορίαν ἡμῶν εἰς τὰς φυλακὰς, εἴτε ἵνα
 φροντίξῃ πρὸς ἐξοικονόμισιν τῶν ἄλλων ἀναγκῶν· κατ' ἐκείνην
 δὲ τὴν ἐποχὴν ἐθίλαξεν ἐν τῶν τέκνων μας· μετ' ὅλην δὲ τὴν
 αὐστηροτάτην ἐπαγρύπνησιν καὶ ἐγκάρδιον ἐπ' αὐτοῦ στοργὴν
 τῆς σεβαστῆς πενθερᾶς μας, τὸ τέκνον μας ὅμως ἐκεῖνο ἀπέ-
 κτησε τινὰ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια μετὰ δυσκολίας καὶ κόπου
 ἐξηλείψαμεν· τοῦτο δὲ ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἐξ ἀνάγκης
 ἐπὶ πολλὰς κατὰ συνέχειαν ὥρας ἔλλειψιν τῆς μητρικῆς ἐπα-
 γρυπνίσεως. Πρὸ τοῦ δευτέρου λοιπὸν ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν
 τέκνων τῶν αἱ μητέρες σπανίως πρέπει ν' ἀποχωρίζονται τού-
 τῶν ἐπὶ πολλὰς ὥρας.

Κλαυθμηρίζοντος τοῦ νηπίου καὶ ἀνησυχῶντος, αἱ μητέρες
 οὐδέποτε πρέπει ν' ἀποδίδωσι τοῦτο εἰς φυσικὴν κακίαν· διότι
 κατὰ τοὺς πλείστους τῶν ψυχολόγων ὁ ἄνθρωπος εἶναι προω-
 ρισμένος μόνον διὰ τὸ καλόν, εἰς δὲ τὸ κακόν μόνον κατ' ἐξαι-
 ρεσιν καὶ ἐξ ἀνάγκης καὶ ἕνεκα ἐλλείψεως ἀνατροφῆς ῥέπει·
 ἄλλως δὲ τὰ ἀθωότατα ταῦτα πλάσματα, ὑγιαίνοντα καὶ κη-
 λῶς ἔχοντα δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε πάθῃ· τι ἢ κακίαν νὰ ἔχω-
 σιν, οὔτε νὰ ἀνησυχῶσιν ἢ νὰ κλαυθμηρίζωσιν ἄνευ αἰτίας.
 Συνηθεστέρα δὲ πασῶν τῶν αἰτιῶν τῆς ἀνησυχίας τῶν νηπίων

εἶναι ἢ πείνα, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως, καίτοι μὴ πεινῶντα τὰ νήπια, οὐχ ἤττον ὁμως κλαυθμηρίζουσι· τότε δὲ ἀφεύκτως θὰ ὑπάρχη ἄλλη τις αἰτία εἴτε ἐν τοῖς σπαργάνοις τοῦ κλαυθμηρίζοντος νηπίου εἴτε κατὰ τὰ περιστοιχίζοντα αὐτὸ ὄντικείμενα. Ἀνάγκη λοιπὸν πᾶσα αἰ μῆτέρες νὰ ζετυλιξῶσι τὸ κλαυθμηρίζον νήπιον καὶ νὰ ψάξωσιν ἐπιμελῶς τὰ τε σπάργανα καὶ ἅπαντα τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ· καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν τὰ νήπια ἀνησυχῶσι τότε ἐκ τῆς ἐπαφῆς αὐτῶν μετὰ τῶν βεβρωγμένων ὑπὸ τῶν οὐρῶν ἢ κεχρισμένων ὑπὸ τῶν ἀποπτημάτων σπαργάνων. Ἀλλαζομένων δὲ τούτων, παύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ κλαυθμηρισμὸς· ἐνίοτε ὁμως παρατείνεται οὗτος καὶ ἐκ τινος ζωῖφου, κορεοῦ ἢ ψίλλου, ἐρεθίζοντος τὸ νήπιον, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκ ψύξεως τῶν ποδῶν τούτου. Ὄθεν καλὸν εἶναι αἱ μῆτέρες, πρὶν σπαργανώσωσιν ἐκ νέου τὰ νήπιά των, νὰ τηρῶσιν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τοὺς πόδας τούτων ἐντὸς τῆς χούφτας τῶν χειρῶν των, ἵνα μεταδώσωσιν οὕτω τὴν φυσικὴν θερμότητα, ἢ τυχὸν αὕτη ὑπῆρχε πρότερον ἐλαττωμένη.

Ὡς μὴ ὀκνῶσι δὲ αἱ μῆτέρες νὰ πράττωσι συνεχῶς τὴν ἔρευναν ταύτην ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὴν πράττωσιν ἐπὶ πάσης παρατεινομένης ἀνησυχίας καὶ κλαυθμηρισμοῦ· διότι ἀφαιρουμένης μὲν τῆς αἰτίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ παύσῃ καὶ ὁ κλαυθμηρισμὸς καὶ νὰ μὴ βυθισθῇ τὸ ἀθῶον νήπιον εἰς ὕπνον γλυκύτατον ὡς ἄγγελος, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἠσυχάσῃ· ἐνεργούσης ὁμως πάντοτε αὐτῆς, οὔτε τὸ νανούρισμα οὔτε τὸ θήλασμα, οὔτε πᾶσα οἷα δὴ ποτε ἄλλη θωπεία εἶναι ἱκανὰ νὰ καθησυχάσωσι τὸ ἀτυχῆς νήπιον. Διὰ τῆς ἐπιμελείας ταύτης, τῆς μικρᾶν τινα μόνον ἐνόχλησιν προξενούσης εἰς τὰς μῆτέρας, προσγίνεται τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ ν' ἀποκτήσῃ τὸ νέον πλάσμα χαρακτηρὰ ἡπιὸν καὶ γλυκὺν, ἀπηλλαγμένον τῆς στριφνότητος καὶ δυστροπίας ἐκείνης, τὴν ὁποῖαν λαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀτυχῆσαντες νὰ μὴ ἀνατραφῶσι νηπιόθεν ἐπιμελῶς. Ἄλλως δὲ ἅς μὴ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ παρατεινομένη ἀνησυχία καὶ τὰ κλαυθμηρίσματα τῶν νηπίων γίνονται ἐνίοτε παραίτια καὶ σπουδαιοτέρων νοσημάτων, αἱ δὲ συχνότατα συμβαίνουσαι παρὰ τοῖς νεογνοῖς κῆλαι, τὰ λεγόμενα κοινῶς σπασίματα ἢ κατεβάματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοιαύτην τινὰ αἰτίαν ἔχουσι τὴν πηγὴν των.

Ἀναγκαῖον εἶναι ἐπίσης τὰ νήπια καὶ νὰ λούωνται συνεχῶς καθ' ὅλον τὸ σῶμα μὲ ἀπλούστατον χλιαρὸν νερόν· διότι ὅταν

ἐπιμελῶς καὶ συνεχῶς καὶ ἂν ἀλλάσσονται τὰ φέροντα τὰς φυσικὰς ἀκαθαρσίας σπάργανά των, εἶναι ἀδύνατον μόνον ἢ ἀλλαγὴ τούτων ἢ ἀφαίρησιν καθ' ὅλοκληρίαν οὔτε πάντα τὸν ἐκ τῶν περιπτώματων ῥύπον, οὔτε τὴν ἐκ τούτων ἀποφορὰν πρὸς ἐντελῆ λοιπὸν ἄρσιν τούτων εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνηται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ ἐν λουτρῶν, ὅπερ καθίσταται κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἀναγκαῖον, καθ' ὅσον ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ τῶν ῥεμπωμένων σπαργάνων μὲ τὰς τρυφερὰς σάρκας τοῦ νηπίου ἐρεθίζει αὐτὰς καὶ προξενεῖ παρατρίμματα ἢ ἐκδάρσεις, τὰ κοινῶς λεγόμενα *συγκάματα*. Πρὸς ἐντελῆ δὲ θεραπείαν τούτων καλὸν εἶναι μετὰ τὸ λουτρῶν νὰ ἐπιπάσσωνται τὰ ἠρεθισμένα μέρη τοῦ δέρματος μὲ κόνιν λεπτοτάτην τῆς μυρτιάς, ἢ ἐν ἐλλείψει ταύτης μὲ κόνιν τοῦ ἐν χρήσει καφφέ, ἢ ἐν ἐλλείψει καὶ τούτου μὲ ἄμυλον. Πρέπει δὲ ἢ ἀπέχῃσι μετὰ προσοχῆς αἱ μητέρες τῆς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα χρήσεως ἀλοιφῶν ἄνευ παραγγελίας ἰατροῦ.

Εἶμεθα δὲ πεπεισμένοι πληρέστατα, ὅτι διὰ τοιαύτης τινὸς ἀπλουστάτης ἐπιμελείας περὶ τὰ νήπια, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ὀξυνάδας ἐκ τοῦ στομάχου αὐτῶν, καθ' ὃν περιεγράψαμεν ἄλλοτε (1) τρόπον, καὶ διὰ τῆς χρήσεως τῆς κινίνης εἰς ἀνατρίψεις, ὅταν ταῦτα πάσχωσιν, ὥσπερ ἄλλοτε περιεγράψαμεν τοῦτο (2) εἶμεθα λέγομεν πεπεισμένοι πληρέστατα, ὅτι διὰ τῆς χρήσεως τῶν μέσων τούτων πάντοτε θὰ συντελῶμεν εἰς τὴν εὐεξίαν τῶν τέκνων μας καὶ ΟΥΔΕΠΟΤΕ θὰ μεταμεληθῶμεν.

Μετὰ τὸ δεῦτερον ἔτος ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των τὰ νήπια εἰσέρχονται εἰς περίοδον, καθ' ἣν δύνανται μὲν νὰ ζήσωσι καλῶς καὶ μακρὰν ὄντα ἀπὸ τῆς ἐπιτηρήσεως τῆς μητρός των· καλὸν ὅμως εἶναι ἡ ἐπιτήρησις αὕτη νὰ παραταθῆ καὶ μέχρι τοῦ πέμπτου ἢ τοῦ ἕκτου ἔτους, διότι ναὶ μὲν τὸ νήπιον δὲν ἔχει τότε διαρκῆ ἀνάγκην τῆς μητρικῆς στοργῆς πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν, πάντοτε ὅμως ἔχει ἀνάγκην τῆς μητρικῆς ἐπιτηρήσεως πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν· οὐδὲν τῶ ὄντι εἶναι καταλλήλοτερον τῆς ἐπισταμένης μητρικῆς ἐπιτηρήσεως, ἵνα προλάβῃ κακὰς ἐξεις καὶ ἐλαττώματα τῶν νηπίων. Ἀν μάλιστα αἱ μητέρες τύχωσιν ἐνάρεται καὶ σοφαί, τότε εἶναι ἡ

(1) Ἴδε Μελίσσης Ἀθηνῶν Περίοδ. 6'. τόμ. α'. σελ. 137.

(2) Ἴδε αὐτόθι σελ. 48.

καταλληλοτέρα εποχή, ἵνα ἐνοσπεύρωσι τὰ σπέρματα μεγάλων ἀρετῶν εἰς τὰ τέχνα των. Εἶναι ἀπίστευτος ἡ ἰσχὺς, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ παραδειγματισμὸς κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, ἀρκεῖ μόνον ν' ἀκούσωσιν ἢ νὰ ἴδωσι καλὴν τινα ἢ κακὴν πράξιν τὰ παιδιά κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην καὶ εἶναι ἱκανὰ οὐχὶ μόνον νὰ τὴν ἀντιληφθῶσι καὶ τὴν ἐνοστερισθῶσι πρὸς μίμησιν κατὰ τὸν μέλλοντα βίον των, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ νὰ τὴν παραστήσωσι διὰ τῶν ζωηροτάτων χρωμάτων. Ὅθεν πᾶσα ἡ φροντίς τῶν γονέων τότε πρέπει νὰ γίνηται εἰς τὸ νὰ διηγῶνται καὶ νὰ πράττωσιν ἐνώπιον τῶν τέκνων των καλὰς μόνον πράξεις, ν' ἀποφεύγωσι δὲ μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας τὰς κακὰς. Ἄν δὲ ποτε τύχη νὰ ἴδωσιν ἢ ν' ἀκούσωσιν ἀλλαχόθεν τὰ παιδιά των κακὴν τινα πράξιν, ἃς σπεύσωσιν εἰς φρόνιμοι γονεῖς νὰ τὴν στιγματίσωσι καὶ τὴν ἀποδοκιμάσωσιν ἐνώπιον τῶν τέκνων των μετὰ τὰ ζωηρότερα χρώματα, διότι ἄλλως εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ μὴ τὴν μιμηθῶσι ταῦτα ἀμέσως ἢ κατὰ τὸν μέλλοντα βίον των. Εὐτύχημα μέγα θὰ ἦτο ἂν ἅπασαι αἱ Ἑλληνίδες μητέρες ἐγίνωσκον νὰ γράφωσι, ν' ἀναγινώσκωσι καὶ ν' ἀριθμῶσι τὰς τέσσαρας τοῦλάχιστον ἀπλᾶς ἀριθμητικὰς πράξεις. Ἀμέσως ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν τέκνων των ἐδύνατο ἀπονητὶ νὰ διδάξωσιν εἰς ταῦτα ἂν οὐχὶ γράμματα πολλὰ, τοῦλάχιστον ὅμως πράγματά τινα χρησιμώτατα. Μόνη ἡ παρά τῶν μητέρων ἀπλὴ ἀνάγνωσις παιδαγωγικῶν τινῶν βιβλίων ἤρκει νὰ ἐνοσπεύρῃ καὶ ριζώσῃ εἰς τὰς τρυφερὰς καρδίας αὐτῶν τὰ καλλίτερα αἰσθήματα. Ὅθεν ὅσαι μητέρες εὐτύχησαν νὰ μάθωσι γράμματα, ἃς μὴ ὀκνῶσι κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦλάχιστον ν' ἀναγινώσκωσιν ἐνώπιον τῶν τέκνων των πραγματείας περὶ ἐναρέτων πράξεων ἢ νὰ διηγῶνται τοιαύτας συνεχῶς.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας των τὰ τέχνα, οὔτε τῆς μητρικῆς ἐπιτηρήσεως ἔχουσιν ἀνάγκην, οὔτε νὰ ἐργασθῶσι τι δύνανται, τούναντίον μάλιστα, κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, μένοντα ἐν τῇ οἰκίᾳ, αἰωνίως θ' ἀνησυχῶσι καὶ ζημίας μόνον εἶναι ἱκανὰ νὰ πράττωσιν. Ὅθεν κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην εἶναι ὁ ἀρμοδιώτερος χρόνος διὰ νὰ μάθωσι τὰ παιδιά τοῦλάχιστον τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, καὶ μόνη ἡ ἀσυγχώρητος ἀμέλεια τῶν γονέων, μόνη ἢ ἔλλειψις διδασκαλοῦ ἐν ἐκάστη κοινότητι δύνανται νὰ γείνωσι πρόσκομμα εἰς τὸ νὰ μὴ μάθωσι τὰ παιδιά τοῦλάχιστον τὴν ἀπρόσκοπτον ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν, καὶ τὰς τέσσαρας ἀπλᾶς πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς.

Ὅθεν ἀνάγκη κατεπείγουσα νὰ καταρτισθῶσιν ὅσον ἔνεστι τάχιον αἱ κοινότητες, ἀνάγκη κατεπείγουσα νὰ δημιουργηθῶσιν, ὡς εἴπομεν, καὶ πόροι ἐν ἐκάστη ἐξ αὐτῶν, ἀνάγκη κατεπείγουσα ἐπίσης νὰ μορφωθῶσι καὶ διδάσκαλοι, εἰ δυνατόν μάλιστα ἱερεῖς, ἵνα διδάξωσιν εἰς τὸν λαὸν τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, καὶ χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτὸν συνάμα καὶ ὡς ἐφημέριοι.

Συντελεστικὸν ἤθελεν εἶσθαι πρὸς τοῦτο, ἐὰν ἐκηρύσσητο διὰ νόμου ἢ μάλιστα διὰ ψηφίσματος τῆς ἔθνοςυνελεύσεως, ὥσε τοῦ λοιποῦ οὐδεὶς δύναται νὰ ἦναι ἐκλογεὺς ἢ ἐκλέξιμος ἐπὶ πάσης οἰας δὴ ποτε ἀρχαιρείας ἢ ἐκλογῆς, ἂν μὴ γινώσκῃ τοῦλάχιστον νὰ γράφῃ ἰδίαις αὐτοῦ χερσὶ τὸ ὄνομά του εἰς ψηφοδέλιον ἢ εἰς ἐκλογικὸν πρωτόκολλον. Τὸ μέτρον τοῦτο, πλὴν τῆς ὠθήσεως, τὴν ὁποίαν ἤθελε δώσει εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν κοινῶν τοῦλάχιστον γραμμάτων, ἤθελε συντελέσει τὰ μέγιστα καὶ εἰς το νὰ ἔχωμεν τοῦ λοιποῦ γνησίους πληρεξουσίους ἢ βουλευτάς, ἐκλεγομένους πράγματι ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ οὐχὶ διὰ πλαστογραφῆσεως καὶ ἄλλων ἀνηθικῶν μέσων, τὰ ὅποια μετέρχονται ἀσυστόλως οἱ λεγόμενοι κομματάρχαι ἐπὶ πάσης ἐκλογῆς καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον προσόν, τὸ ὅποῖον ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἠθέλομεν ἐπιθυμήσει νὰ ἔχῃ πᾶς ἐκλογεὺς πολίτης Ἕλλην.

Συντελεστικὸν ἤθελεν εἶσθαι ἐπίσης, ἐὰν ἐπεβάλλητο εἰς πάντα γονέα, μὴ ἐκπαιδεύοντα τὰ ἄρρενα τοῦλάχιστον τέκνα αὐτοῦ μὲ τὰ κοινὰ μόνον γράμματα, καὶ εἶδος τι προστίμου, τὸ ὅποῖον νὰ εἰσεπράττητο μὲν καὶ καταναγκαστικῶς ὑπὸ τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ νὰ ἐχρησίμευε μόνον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος, καὶ ἰδίως πρὸς ἐκπαιδεύειν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν ἐν αὐτῇ παιδῶν, διότι ἀπὸ τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας, εἶδομεν, ὅτι τὰ τέκνα, μὴ φοιτῶντα μὲν εἰς τὸ σχολεῖον, ζημίας μόνον προξενούσιν εἰς τοὺς πατρικοὺς οἴκους τῶν φοιτῶντα δὲ, εἶναι ἀδύνατον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο νὰ μὴ μάθωσι τὰ κοινὰ γράμματα. Ὅθεν οἱ γονεῖς, οἱ ἀμελοῦντες νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς κοινότητος κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην δικαιοτάτον εἶναι νὰ πληρῶνωσιν ἀνὰ ἡμισίαν κατὰ μῆνα δραχμὴν ἐπὶ τετραετίαν δι' ἕκαστον ἄρρεν τέκνον τῶν. Οἱ δὲ ἐκπαιδεύοντες κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην μὲ τὰ κοινὰ γράμματα καὶ τὰ θήλα τέκνα τῶν δίκαιον εἶναι νὰ λαμβάνωσιν ὡς ἀμοιβὴν τῆς ἐπιμελείας τῶν ἀνὰ ἡμισίαν κατὰ μῆνα δραχμὴν δι' ἕκαστον θήλυ τέκνον τῶν ἐπὶ τρία τοῦλάχιστον ἔτη, τοῦτέστι μέχρι τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν

θυγατέρων των. Δὲν εἶναι δὲ ἀναγκαῖον κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην νὰ ὑπάρχῃ ἰδιαιτέρον παρθεναγωγεῖον καὶ μάλιστα εἰς τὰ χωρία, ὅπου τὰ ἦθη ἐκ φύσεως εἶναι χρηστότατα. Εἰς ἔγγαμος ἱερεὺς διδάσκαλος ἢ μία διδασκάλισσα δύναται κάλλιστα νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων ἀμφοτέρων τῶν φύλων τοῦ χωρίου.

Ἀναγκαῖον δὲ θεωροῦμεν νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐξῆς παρατήρησιν. Λέγοντες ἐκπαίδευσιν δὲν ἐννοοῦμεν οὔτε τὴν μεσαίαν οὔτε τὴν ἀνωτέραν, διότι αὗται εἶναι εὐωνόταται ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τοῦλάχισον, καὶ οὐδεμίᾳ ἀνάγκῃ προτροπῆς ὑπάρχει πρὸς τοῦτο, τούναντίον μάλιστα ἡμεῖς τοῦλάχισον ἠθέλαμεν ἐπιθυμήσει ἂν οὐχὶ τὴν περιστολὴν, τοῦλάχιστον ὅμως τὴν τακτοποιήσιν, ἀλλ' ἐννοοῦμεν μόνον τὴν τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσιν, τὴν κυριωτέραν ἴσως πασῶν, τὴν συντελοῦσαν δηλαδὴ εἰς τὴν πραγματικὴν εὐημερίαν τῶν ἐθνῶν· καὶ ὅσον ἀληθὲς εἶναι ὅτι σήμερον τοῦλάχιστον ἔχομεν πληθὺν ἂν οὐχὶ ἐντελῶς πεπαιδευμένων τοῦλάχιστον ὅμως γινωσκόντων γράμματα ἱκανὰ ἂν οὐχὶ νὰ δικαιολογήσωσιν, ἀλλὰ τοῦλάχισον νὰ καταστήσωσιν εὐφημον τὴν ἄλλως ἀδικαιολόγητον σπουδαρχίαν, τόσον ἀναντίρρητον εἶναι ἐπίσης, ὅτι ὁ πολῦτιμος λαὸς εὐρίσκεται εἰς παχυλωτάτην ἀγνοίαν καὶ ἀμάθειαν. Ὅτι καλὸν ἔχουσιν οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυσικόν, καὶ οὐδὲν προῖον μαθήσεως ἢ καλλιιεργείας τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας· τούτου ἕνεκα πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἀπαντᾷ τις ἀρετὰς σπανίας καὶ ἴσως ἀπιστεύτους, ἀλλὰ πάντῃ ἀκαλλιεργήτους. Οἱ ἀχθοφόροι ὀθωμανοὶ π.χ. τῆς Σμύρνης, καίτοι πενέστατοι ὄντες, εἶναι ὅμως τοσοῦτον τίμιοι, ὥστε ἀχθοφόρους ὀθωμανοὺς μεταχειρίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς νυκτοφύλακας τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων των οἱ Σμυρναῖοι, καὶ οὐδέποτε σχεδὸν συνέβη παρὰ τῶν ἀχθοφόρων τούτων νυκτοκλοπὴ ἢ ἄλλη τις κατάχρησις, ἀλλ' ὅμως οἱ τόσον τίμιοι οὗτοι ἀχθοφόροι, ἂν ποτε θυμώσωσι κατὰ τοῦ βαθυπλούτου ἐμπόρου, τοῦ διατρέφοντος καὶ εὐεργετοῦντος αὐτοὺς, θὰ τὸν ὀνομάσωσι θεδαίως γκιαοῦρ, ἄπιστον, ἢ τουτομούζι, χοῖρον. Οἱ δὲ λησταὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀνατολῆς, ἂν ἐρεθισθῶσιν ἢ εὐρεθῶσιν εἰς κατάστασιν ἀμύνης, δύναται νὰ μετέλθωσι πᾶν εἶδος ἐκδικήσεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν των ἢ τῶν θυμάτων των, οὐδέποτε ὅμως προσβάλλουσι τὴν τιμὴν των, καὶ ἰδίως οὐδέποτε ἀκολασταίνουσι κατ' αὐτῶν, ἀπαγχονίζονται μὲν καρτομούνται ἢ καὶ ἀποθηήσκουσι εἰς τὰ βασανιστήρια ἐνίοτε οἱ λησταί, οὐδέποτε ὅμως προδίδουσι τοὺς συντρόφους των καὶ

ιδίως τοὺς λησταποδόχους. Κλέπτης ἢ ληστής ἢ ἐπαίτης ἀναγκάζεται ὁ Ἀνατολίτης νὰ γείνη ἐνίοτε, οὐδέποτε ὅμως ἢ σπανιώτατα προδίδει ἢ πωλεῖ τὴν τιμὴν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ὅπως τοῦτο εἶναι κατὰ δυστυχίαν συνηθέστατον παρ' ἄλλοις λαοῖς, ἐν οἷς εὐρίσκει τις οὐχὶ σπανίως πατέρας ἢ μητέρας ἢ ἀποβάλλοντας καθ' ὀλοκληρίαν, εἰθὺς ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἢ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, τοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας των καὶ οὐδὲν φροντίζοντας περὶ τῆς τύχης αὐτῶν, ἢ τὸ χειρίστον πάντων καὶ ἐμπορευομένους τῆς τιμῆς τῶν ἰδίων αὐτῶν τέκνων.

Ἡ δὲ φιλοξένια τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν εἶναι μοναδική· εἰς οἶαν δὴ ποτε οἰκίαν χωρικοῦ καὶ καθ' οἶαν δὴ ποτε ὄραν καὶ ἂν ἤθελες εἰσελθεῖ τὸ προχειρότατον, τὸ ὁποῖον θέλει σοὶ προσφέρει, εἶναι τὸ νὰ γευματίσῃς ἢ νὰ δειπνήσῃς μαζί του· καὶ δὲν γνωρίζουσι μὲν τρόπους καλοῦς, ἐνίοτε μάλιστα στεροῦνται καὶ τῶν μέσων οἱ Ἀνατολίται, ἵνα συνοδεύσωσι τὴν προσφορὰν τῶν ταύτην καὶ ἐλύσωσι τοὺς ξένους. Τὴν προσφέρουσιν ὅμως πάντοτε ἀπὸ καρδίας, καὶ δυσαρροστοῦνται μεγάλως ἐκ τῆς ἀποποιήσεως τῆς προσφορᾶς των. Ἐντεῖθεν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ τὸ ἀξιοπίστον συγγραφέως τινὸς Γάλλου, τοῦ Κ. Γρενιέρου, μαθητοῦ χρηματίσαντος ἄλλοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς σχολῆς, καὶ τελευταῖον δημοσιεύσαντος ἐν Παρισίοις σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «*La Grèce, en 1863 par A. Grenier.*» «*Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1863 ὑπὸ τοῦ Α. Γρενιέρου.*» Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, τῷ γέμοντι τερατωδεστάτων παραδοξολογιῶν, ὁ Κ. Γρενιέρου, ἐκτοξεύων μυρίας ἄλλας ὕβρεις καὶ συκοφαντίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς. «*Οἱ Ἕλληνες σὲ προσκαλοῦσι νὰ κτηνίσῃς, νὰ πιάσῃς καρπὸν καὶ ἡγλυκύσματα, νὰ ὀμιλήσῃς πολιτικά, καὶ νὰ χορεύσῃς, οὐδέποτε ὅμως νὰ γάγῃς· διότι οὔτε σκεύη οὔτε μαγειρεῖα ἔχουσι πρὸς τοῦτο· ἐν καλὸν γεῦμα, πεποικιλμένον μὲ οἶνους ἐκλεκτοῦς, ὥσπερ γίνεται τοῦτο εἰς τὴν μεσαιὴν τάξιν τῆς Γαλλίας, ἤθελε καταναλώσει ὀλόκληρον τὸ πρὸς ἐνιαύσιον διατήρησιν ποσὸν μιᾶς ὅλης οἰκογενείας.*» Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἄλλων παραδοξολογιῶν ὁ φιλαλήθης συγγραφεὺς, ὁ πολλὰ ἔτη διατρίψας ἐν Ἀθήναις, λέγει καὶ τὰ ἑξῆς σελ. 8. «*Αἱ Ἀθῆναι εἶναι μία κωμόπολις μᾶλλον ἢ μία πόλις, διότι μόνον δύο ὁδοί, ἡ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ Αἰόλου, εἶναι ἄξιαί τοῦ ὀνόματος τούτου· σελ. 9· κατοικοῦνται ὑπὸ σκύλων ἐρήμων, ἐτοιμῶν νὰ σὲ κατασπαράξωσιν· ἐάν δὲ ὁ ταξιδιωτῆς φθάσῃ νύκτα εἰς Ἀθή-*

νας, δὲν τολμᾶ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ξενοδοχείου του, ἵνα μὴ κατασπαραχθῇ ὑπὸ τῶν σκύλων, ὡσπερ ἄλλοτε ὁ ποιητῆς Εὐρυπίδης· σελ. 12. Ὁλος ὁ οὐρανὸς ἐν Ἀθήναις μετασχηματίζεται κατὰ τὸ θέρος εἰς ἥλιον καίοντα, καὶ δὲν δύνασαι νὰ ἐξέλθῃς τῆς οἰκίας σου πρὸ τῆς δύσεως αὐτοῦ· σελ. 13· καὶ ἔπειτα ἐτόλμησεν ὁ Ἴπποκράτης νὰ γράψῃ, ὅτι τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι συγκεκραμένον, καὶ δὲν πάσχει τις ἐν αὐτῷ οὔτε ἐξ ὑπερβολικοῦ καύσου οὔτε ἐξ ὑπερβολικοῦ ψύχους· σελ. 14· ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς 11 π. μ. μέχρι τῆς 3 μ. μ. ἅπαντα τὰ καταστήματα εἶναι κεκλεισμένα καὶ ψυχὴν ζῶσαν δὲν βλέπει τις τότε εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν.»

Κατ' εὐτυχίαν ὁ φιλαλήθης συγγραφεὺς δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἐξυβρίσῃ μόνον τοὺς ζῶντας Ἕλληνας, ἀλλ' ἐξυβρίζει πρὸς τοῦτοις καὶ αὐτὸν τὸν πρὸ δισχιλίων καὶ διακοσίων ἐτῶν ἀποθανόντα Ἴπποκράτην· ἠθέλαμεν δὲ εἶσθαι ἀπαρηγόρητοι, ἂν δὲν ἐξυβρίξε συνάμα καὶ τὸν μακαρίτην Βιτρούβιον, διότι ἐτόλμησε καὶ ὁ εὐλογημένος οὗτος νὰ γράψῃ τὰ αὐτὰ περὶ Ῥώμης, χωρὶς νὰ προφυτεύσῃ, ὅτι μετὰ παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων, ἤθελεν εὐρεθῆ Γάλλος, νὰ διαψεύσῃ δι' ὕβρεων μόνον αὐτὸν τε εἰς τὰ περὶ κλήματος Ῥώμης καὶ τὸν γέροντα Ἴπποκράτην εἰς τὰ περὶ κλήματος Ἀθηνῶν.

Τὸ νὰ ἐλέγχῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν πενίαν των ὁ Κ. Γρενιέρος ἴσως δὲν ἔχει πολὺ ἄδικον, διότι ὁ ἴδιος ἐφρόντισε νὰ εἶπῃ ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν ἀγῶνὰ των ἔμειναν κύριοι μόνον τῆς ξηρᾶς γῆς των. Τὸ νὰ τοὺς ἐλέγχῃ ὅμως ἐπὶ ἐλλείψει φιλοξενίας εἶναι ἀδικιώτατος· διότι προχειρότατα δυνάμεθα νὰ τὸν ἀναιρέσωμεν, ἅμα εἰσέλθωμεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τυχόντος χωρικοῦ Ἕλληνος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολὺ ἄδικον ἴσως ὁ Κύριος Γρενιέρος, διότι γνωστὸν εἶναι ὅτι τὰ ἐννεήκοντα ἐννέα ἑκατοστὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐρχομένων Εὐρωπαϊῶν ἐξοικειοῦνται μόνον μὲ τοὺς γινώσκοντας Γαλλικὰ, μὲ τοὺς ἔχοντας καλοὺς καὶ περιποιητικούς τρόπους καὶ ἰδίως μὲ τοὺς ἀλευρωθέντας κατὰ τι ἕκ τινος εἶδους ψευδοῦς πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον μετέλαβον ἐκ τῶν Εὐρωπαϊῶν· σπανιώτατοι δὲ εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐξοικειοῦνται εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὸν λαὸν, διότι οὐδεὶς σχεδὸν τούτων γινώσκει τὴν γλῶσσάν του· κρίνων δὲ ἐκ τῶν ἰδίων καὶ τὰ ἀλλότρια, οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἡ ἐκλεκτωτέρα μερὶς τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ.

ὀφελούμενοι δὲ ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, διακηρύττομεν μὲ τὸν θετικώτερον τρόπον, μὲ ὅσας ἔχομεν ἀνθρωπίνους δυνάμεις καὶ χωρὶς καθόλου νὰ φοβηθῶμεν διάψευσιν, ὅτι ἀλλαχοῦ μὲν τὸ ἄνθος τῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ μόνον ἡ ἀνωτέρα τάξις· ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ τοῦναντίον πᾶν ὅ, τι ἐκ φύσεως εἶναι καλόν, ἐνάρετον καὶ γενναῖον εὐρίσκεται μόνον εἰς τὴν μεσαίαν καὶ κατωτέραν τάξιν τοῦ λαοῦ· ἡ δὲ ἀνωτέρα τάξις τῶν Ἀνατολιτῶν σύγκριται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀνθρώπων, μετασχόντων τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἐκ τῶν λαῶν ἄλλων ἐθνῶν, μεθ' οὓς συνεζήσαν· διότι ὁ μὲν Ἄγγλος, ὁ Γάλλος, ὁ Ἰταλός, ὁ Γερμανός καὶ ὁ Ῥώσος καὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους ἀν διαμείνη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, θὰ διατηρήσῃ πάντοτε τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα του. Ὁ δὲ Ἀνατολίτης κατ' εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν του καὶ ὀλίγους μῆνας ἀν διαμείνη ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ ἢ Ῥωσσίᾳ ἐξοικοιῦται μὲ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν ἐκείνων ἐπειδὴ δὲ εἶναι δύσκολον νὰ ἐξοικειωθῇ ἐντελῶς καὶ μὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀρετὴ, διὰ τοῦτο, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἀνατολήν, μεταφέρει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλαττώματα μᾶλλον τῶν λαῶν, μεθ' οὓς συνεζήσῃ καὶ σπανίως ἀρετὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν λαῶν ἐκείνων, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τὰς τάξεις ταύτας.

Διὰ νὰ πεισθῇ τις ἐντελῶς περὶ τούτου, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ κάμωμεν ἐνταῦθα σύγκρισίν τινα· ἐκ μὲν τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, οὐδεὶς σχεδὸν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐξισώθη κατὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἰκανότητα μὲ τοὺς πράγματι εὐγενεῖς τῆς Δύσεως· ἡμεῖς τοῦλάχιστον μίαν μόνην ἐξαίρεσιν γινώσκομεν κατὰ τοῦτο τὴν τοῦ μακαρίτου Καποδιστρίου· ἀλλ' ὁ ἐξοχος οὗτος ἀνὴρ ἦτο μὲν γέννημα τῆς Ἀνατολῆς, ὠντραφῆ ὅμως καθ' ὀλοκλήριαν εἰς τὴν Δύσιν, προσήγγισε καὶ ἐξοικειώθη μὲ τοὺς εὐγενεῖς αὐτῆς, καὶ ὠφελήθη ἐκ τοῦ παραδείγματος καὶ τῶν ἀρετῶν των. Ἐκ δὲ τῶν κατωτάτων τάξεων συγκρίνομεν τοὺς Ἕλληνας μὲ τοὺς Βαυαροὺς, τοὺς ὁποίους ἡ Εὐρώπη ἐπεμψεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἐκπολιτίσωσι τὴν Ἀνατολήν. Ἐν Μονάχῳ π. χ. ὁ βίος τοῦ παραλελυμένου χειρῶνακτος ἔχει ὡς ἐξῆς· ἀπὸ πρωίας τῆς δευτέρας θ' ἀπέλθη εἰς τὸ ἔργον του, αὐθημερὸν θὰ πληρωθῇ, ἐξερχόμενος τοῦ ἐργοστασίου του, θ' ἀγοράσῃ ἄρτον, ἀλάντας (λουκάνικα) καὶ κρόμυα καὶ θὰ διευθυνθῇ εἰς τὸ ζυθοποιεῖον δειπνῶν θὰ κενώσῃ δύο ἢ τρία μέτρα ζύθου, θ' ἀνάψῃ ἔπειτα τὴν πίπαν του καὶ κατὰ πᾶν τέταρτον τῆς ὥρας θὰ φωνάζει ΖΥΘΟΝ· καὶ μέχρι μὲν τῆς δεκάτης πε-

ρίπου ὥρας μ.μ. τὸ προσφιλές τοῦτο ποτόν θά εἰσέρχεται μόνον ἀνωθεν, ἐπιτα δὲ ἀρχεται καὶ ἡ ἐξαγωγή κάτωθεν, χωρὶς καθόλου νὰ δύναται νὰ μετατοπίσῃ ὁ ζυθοπότης, ἀλλ' αἰετοτε θά κραῖζει ΖΥΘΟΝ· ἐνοεῖται δὲ ὅτι τὰ ζυθοπωλεῖα εἶναι καταλλήλως ἐστρωμένα διὰ πλακῶν, ἵνα ρέωσι καὶ ἐξέρχωνται ἀκολούτως τὰ κάτωθεν ἐξερχόμενα. Κενωθέντος τοῦ βαλαντίου, ὁ ζυθοπώλης σπρώχει ἢ σύρει τὸν ζυθοπότην ἔξω τοῦ καταστήματος καὶ κλείει τὴν θύραν· ἐκεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πίπτει νεκρὸς μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄπνους· καὶ ἐὰν μὲν ἔλθῃ ἡ ἀστυνομία καὶ τὸν ψαρύση, μεταφέρεται εἰς τὴν ἐπὶ τούτου ἀποθήκην morgue καὶ ζῆ μὲχρις οὗ ξεμεθύσει καὶ ἐπαναλάβῃ τὰ αὐτὰ εὐθὺς, ἅμα εὐπορήσει ἐκ τοῦ ἡμερομισθοῦ του· ἂν δὲ τούναντίον, κοκκαλιάζει ἐπὶ τοῦ πάγου, καὶ τὸ πρῶτ' μεταφέρεται πράγματι νεκρὸς καὶ ἄπνους εἰς τὴν αἰωνίαν κατοικίαν. Σπάνιοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἥρωες, οἵτινες ἅμα διωχθῶσι τοῦ ζυθοποιείου, δύνανται νὰ φθάσωσι διὰ διαφόρων ἐλυγμῶν καὶ διαφόρων ὠθήσεων καὶ ἀντωθήσεων κατὰ τῶν τοίχων εἰς τὰς ὀνομαζομένας κατοικίας των, καὶ νὰ συνδειπνήσωσιν αὐτῶ καὶ συγκοιμηθῶσι μὲ τὴν λεγομένην σύζυγόν των καὶ μὲ τὰ λεγόμενα τέκνα των. Μὴ τύχει δὲ τις καὶ θελήσει ν' ἀρνηθῇ κεραίαν τινὰ ἐκ τούτων, διότι ἔτοιμοι εἴμεθα οὐ μόνον νὰ ὀνομάσωμεν τὰ ζυθοπωλεῖα, εἰς τὰ ὅποια καθ' ἑκάστην καὶ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐπαναλαμβάνονται καὶ αἰωνίως θά ἐπαναλαμβάνωνται τὰ ὄργια ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς τούτοις νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰ κατ' ἔτος γινόμενα θύματα ἐκ τῆς κραυπάλης ταύτης. Ζήτημα δὲ εἶναι ἤδη πῶς ζῆ ἡ λεγομένη σύζυγος τοῦ ζυθοπότου καὶ πῶς ἐξοικονομοῦνται τὰ λεγόμενα τέκνα του· ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ἀρμόδιοι νὰ λύσωμεν, οὐχ ἥττον ὅμως δυνάμεθα νὰ ὀμολογήσωμεν, ὅτι ἡ ἀστυνομία ἐν Μονάχῳ ἔχει μεγάλην ἐπιτηδεύτητα οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ ψαρύῃ καθ' ἑκάστην ἐσπέραν σχεδὸν ἅπαντας τοὺς οὕτω πωρ μονομαχοῦντας μὲ τὸν ζυθὸν ἥρωας, ἀλλὰ καὶ νὰ προλαμβάνῃ διὰ τῆς φιλανθρωπίας μάλιστα τῶν εὐπορωτέρων τάξεων καὶ τῆς προνοίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ οὐκ ὀλίγα ἄλλα κοινωνικὰ δυστυχήματα.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τοῦ παραλελυμένου χειρῶνακτος Βαυαροῦ· ὁ δὲ βίος τοῦ παραλελυμένου χειρῶνακτος Ἑλλήνου ἔχει ὡς ἐξῆς. Ἐργάζεται ἐρ' ὅλης τῆς ἑβδομάδος, ἢ τούλαχιστον ἀφ' ἧς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἀποφασίζει νὰ ἐργασθῇ, μέχρι τοῦ σαββάτου· τότε δὲ, πληρωνόμενος, ἐξέρχεται εἰς διασκεδάσιν, σπάνιως ὅμως ἀσωτεύει κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ σαββά-

του. Ἀπὸ πρώτας δὲ τῆς Κυριακῆς, ἀφοῦ πρότερον φορέσει τὰ τῆς ἑορτῆς ἐνδύματα, καὶ ἀπέλθει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἵνα ἀνάψῃ κερί, καὶ ψωνίσει τὰ ἀναγκαζοῦντα εἰς τὴν οἰκογένειαν, θὰ ἐξέλθῃ ἔπειτα πρὸς εὐρεσιν συντρόφων· σπανίως ὁ Ἕλλην εὐθυμεῖ μεμονωμένος· εὐρεθέντων τῶν συντρόφων, ἄρχονται τὰ ὄργια ἀπὸ τοῦ κεράσματος ἐνὸς ἐκ τῶν συνδαιτημόνων, ὅστις αὐέσως καὶ προκαλεῖ πρόποσιν· πρὶν τελειώσει τὸ κέρασμα τοῦ πρώτου, φιλοτιμεῖται νὰ κεράσῃ ὁ δεύτερος· τοῦτον παρακολουθεῖ ὁ τρίτος, καὶ τοῦτον διαδέχεται ὁ τέταρτος μέχρι ἀποπερατώσεως πάσης τῆς σειρᾶς τῶν συνδαιτημόνων. Εἶναι δὲ σπάνιον πρᾶγμα νὰ εὐθυμήτῃ ὁ Ἕλλην μόνος του, καὶ ἔτι σπανιώτερον νὰ κερασθῆ χωρὶς νὰ κεράσῃ. Τὰ ἐκ ῥιτινίτου κέρασματα διαδέχονται τὰ ἐκ μεζέδων (τροφῶν ἢ τραγαλισμάτων), καὶ τούτων ἐπίσης προσφερομένων ὑπ' ἐνός οὐ μόνον εἰς ἅπαντας τοὺς συνδαιτημόνας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντας τοὺς περιεστῶτας. Περὶ τὴν δελνὴν εἶναι ἡ ὥρα τῆς γύρας, (τοῦ περιπάτου ἐν τῇ πόλει)· τότε ἅπαντες οἱ συνδαιτημόνες εὐθυμοῦντες, τραγωδοῦντες, στρύφοντες καὶ τὸ μουστάκι των, ἐξέρχονται, ἵνα διέλθωσιν οὕτω ἐκ τῆς οἰκίας ὡραίας τινός ἢ ἐρωμένης ἢ καὶ μνηστῆς. Μετὰ τὴν γύραν εἰσέρχονται εἰς ἑτέραν τινὰ ταξερῶν (κρασοπωλεῖον) ἵνα χαιρετήσωσι κανὲν γεματάρι, καὶ περὶ τὴν δεκάτην μ.μ. ἀποσύρονται εὐθυμοῦντες καὶ τραγωδοῦντες, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὰς οἰκίας των, πάντοτε ὅμως ὀρθοποδοῦντες, καὶ συνδειπνήσωσιν ἢ τοῦλάχιστον ἵνα συγχοιμηθῶσι μετὰ τὰς πραγματικὰς συζύγους των καὶ μετὰ τὰ πραγματικὰ τέκνα των.

Καὶ ἂν μὲν μείνωσι λείψανά τινα ἐκ τῶν τῆς ἐβδομάδος ἡμερομισθίων καὶ ὁ χειρώναξ ἦναι ἐκ τῶν πράγματι παραλύτων ἢ ἐκ τῶν χαροκόπων, διασκεδάζει ὡσαύτως καὶ τὴν ἐπιούσαν, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζει τσαγκαροδευτέραν, τουτέστι δευτέραν, καθ' ἣν εὐθυμοῦσιν οἱ παῖδες τῶν τσαγκαρίδων (παπαυταίδων) καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐξοχὴν τινα, ἵνα ἀποφύγῃ τὰ ὄμματα τῶν χλευάζοντων αὐτοὺς φρονίμων· ἂν δὲ τούναντίον, ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἔργον, ἐργάζεται δὲ ὅλης τῆς ἐβδομάδος ἢ τοῦλάχιστον μέχρι τῆς προσεχοῦς ἑορτῆς ἢ Κυριακῆς, ἵνα ἐπαναλάβῃ τότε τὰ αὐτὰ· τοιοῦτος δὲ εἶναι ὁ θίος μόνον τῶν ἀγάμων χαροκόπων ἐν τῇ Ἀνατολῇ· οἱ δὲ ἔγγαμοι σπανίως ἀσωτεύουσι. Σπανιώτατα δὲ μεθύσκει ὁ Ἀνατολίτης, καὶ τοῦτο δὲν ἀρνείται οὐδ' ὁ Κύριος Γενηέρος, λέγων ἐν τῇ σελίδι 33· «οὐδέποτε ἐνθυμοῦμαι νὰ εἶδῶ μεθυμένον ἐν τῇ Ἐλλάδι εἰ καὶ ὁ οἶνος εἶναι ἀφθονώτατος» καὶ οὐδέποτε μετα-

σχηματίζεται ἐκ τῆς μέθης εἰς κτῆνος ἢ εἰς πτῶμα, ὅπως συμβαίνει κατὰ δυστυχίαν τοῦτο συνεχῶς παρ' ἄλλοις λαοῖς, μὴ συστελλομένοις νὰ πράττωσι τοῦτο συνεχέστατα καὶ ἐν Ἑλλάδι, καίτοι πολλῶν ἀντιθέτων παραδειγμάτων ὑπαρχόντων.

Ἀλλὰ πρὸ δύο μὲν μηνῶν ἡμεῖς αὐτοὶ κατεξανέστημεν κατὰ τῆς ὀκνηρίας τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, πρὸ ὀλίγων δὲ ἐβδομάδων προετινάμεν τὴν σύστασιν ἐταιρίας πρὸς βελτίωσιν τῆς ἠθικῆς καὶ ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς δενδροφυτείας· ἤδη δὲ ὁ τίτλος τῆς πραγματείας ἡμῶν ταύτης εἶναι περὶ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν. Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀκαμάται καὶ ὀκνηροὶ, ἀλλ' οὗτοι ἀνήκουσιν εἴτε εἰς τὴν τάξιν τῶν λεγομένων ἀγαθῶν, τουτέστι τῶν πατροπαράδοτως καὶ ἐκ τοῦ θρησκευματος ἴσως διδασκομένων οὐδὲν νὰ πράττωσι καὶ νὰ ζῶσιν ἀπὸ τῶν ἰδρώτων τῶν ἄλλων· εἴτε εἰς τὴν τάξιν τῶν κακοσυνηθεισάντων μὲ τὴν ὑπαλληλίαν· δὲν ἀρνούμεθα, ἐπίσης ὅτι κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ ἔχουν ἀνάγκην νηπιακῆς καὶ καλῆς μάλιστα ἀνατροφῆς, οὐδέποτε ὅμως, νὰ ἐξημερώσωσι τὰ ἦθη των, διότι ταῦτα ἐκ φύσεως εἶναι ἡμερα, ἀλλ' ἵνα ἐκπλήξωσι τὸν κόσμον καὶ αὐθις μὲ θαύματα, ὅπως ἐξέπληξαν τοῦτον πάλαι ποτὲ οἱ πρόγονοὶ των.

Ἐὰν δὲ μᾶς ἐπετρέπητο νὰ παραβάλλωμεν ἐνταῦθα καὶ τὸ σύνολον τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν πρὸς τὸ σύνολον τοῦ χαρακτῆρος ἄλλων λαῶν τῆς Δύσεως, τὰ πρωτεῖα κατεχόντων ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἠθέλαμεν ἰδεῖ ὅτι ἐν μὲν τῇ Δύσει ὁ λαὸς ἐπὶ ἐπαναστάσεων ἐν τῇ μανίᾳ του ἐτιμώρησε καὶ κατεσπάραξεν οὐχὶ μόνον τοὺς καταπιέσαντας αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀθῶους ἢ καὶ εὐεργέτας του. Πόσοι ἄρᾳ γε πλούσιοι ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐκρεμάσθησαν εἰς τοὺς φανούς τῆς Πρωτευούσης, ἢ ἐστάλησαν εἰς τὴν λαιμητόμον ἢ κατεποντίσθησαν εἰς τὸν Ῥοδανὸν ἐπὶ τῇ προράσει ὅτι ἦσαν τοκογλύφοι; Ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίως ἐν Ἑλλάδι γίνεται πρὸ δύο ἐτῶν ἐπανάστασις καὶ ὁ λαὸς οὐ μόνον δὲν παρεκτρέπεται εἰς θηριοδίας, ἀλλὰ καὶ φρουρεῖ τοὺς ἀτίμους, φρουρεῖ τοὺς κακοήθεις, φρουρεῖ τοὺς τοκογλύφους, ἵνα θυζάνωσι τὸ αἷμά του καὶ σήμερον ὡς ἐδέλλα.

Ὡς εὐτυχέσωσιν οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ νὰ ἀνατραφῶσι καὶ αὐθις ἀπαξ τοῦλάχιστον καλῶς καὶ νὰ διοικηθῶσι πατρικῶς, καὶ τότε εἴμεθα πεπεισμένοι πληρέστατα ὅτι οὐχὶ μόνον τὸν ἑαυτοῦ κόσμον τῆς Ἀσίας θὰ ἐκπλήξωσι μὲ θαύματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν πεπολιτισμένον τῆς Εὐρώπης ἢ καὶ αὐτῆς τῆς Δύσεως.

Περὶ θηλασμοῦ.

Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὸν τοκετὸν μῆνας τὰ βρέφη τρέφονται ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ γάλακτος, τροφῆς ὑπὸ τῆς φύσεως προωρισμένης αὐτοῖς, ἀρμοδιωτάτης διὰ τὰ πεπτικά αὐτῶν ὄργανα, τελείας, ἐντελῶς ἀφομοιουμένης διὸ καὶ καταλληλοτάτης διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀφομοιώσεως πολλῶ ὑπερτερούσης κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην τὴν ἀποσύνθεσιν.

Καὶ τινὰ μὲν τῶν βρεφῶν ἐκμυζῶσι τὸ γάλα ἐκ τῶν μασῶν τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἕτερα ἐκ μισθωτῆς τροφῆς, ἢ καὶ ἐκ τῶν μαστῶν θήλειος τινος ζώου. Ἄλλα δὲ πάλιν γαλακτοτροφοῦνται διὰ τῆς ἐκμυζητικῆς φιάλης, τοῦ κυάθου, ἢ τοῦ κοχλιαρίου κτλ. Ἄπαντες οἱ διάφοροι οὗτοι τρόποι δι' ὧν γαλακτοτροφοῦνται τὰ βρέφη περιλαμβάνονται ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπωνυμίαν *θηλασμός*. Καὶ ὁσάκις μὲν τὸ βρέφος θηλάζει τὴν μητέρα αὐτοῦ ἢ ἔμμιστον τροφὸν ὁ θηλασμός καλεῖται *φυσικὸς*, *τεμνητὸς* δὲ ὁσάκις γαλακτοτροφῶνται διὰ τῶν μαστῶν θήλειος ζώου, τῆς ἐκμυζητικῆς φιάλης κτλ. καὶ τέλος *μικτὸς* ὅταν δι' ἀμφοτέρων τῶν τρόπων αὐτῶν.

Α'. Περὶ τοῦ φυσικοῦ θηλασμοῦ.

1. Περὶ τοῦ διὰ τῆς μητρὸς θηλασμοῦ.

Ἐν τῶν ἱερωτέρων τῆς μητρὸς καθηκόντων εἶναι ὁ θηλασμός τοῦ βρέφους διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς γάλακτος, ἐκπληρουμένου οὕτω καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς φύσεως, προετοιμασάσης διὰ τὸ νεογνὸν γάλα ἀραιὸν μὲν τὸ πρῶτον, βαθμηδὸν δὲ πυκνότερον· γάλα ὠφελιμώτατον τῷ νεογνῷ, καὶ ἀρμοδιώτατον, ὡς προεῖρηται, διὰ τὰ πεπτικά αὐτοῦ ὄργανα.